

edici cevaplar alınca dinde selâmetin fu-kahaya teslimiyette olduğunu söylediler. Ahmed b. Hanbel de çözemediği meseleleri -kendisine mesafeli duran- Kindî'ye sordurup cevaplarını öğrenmek isterdi (meselâ bk. Ali b. Süleyman el-Merdâvî, IX, 136). Dârekutnî onun sika olduğunu kabul ederken Ebû Dâvûd ve Berkânî aksini söylemişlerdir. Kindî'yi sadûk addeden bazı âlimler, yaşlılığı dolayısıyla akîl melekesinin zayıfladığını ve hadisleri tahrife başladığını ileri sürerken bazıları onun hadislerini münker telakkî eder. Rivayetleri Dârekutnî ve Beyhakî'nin *es-Sünen*'lerinde yer almaktadır. Kendisinden pek çok nevâdir rivayet edilmiştir.

Halife Me'mûn zamanında önce Bağdat'ın doğusunda Askerülmehdî (bugünkü Rusâfe) adıyla anılan bölgenin kadılığına tayin edilen Kindî (Rebîulâhîr 208 / Ağustos 823) iki yıl sonra Bağdat'ın batı yakası kadılığına getirildi ve bu görevi 213 (828) yılına kadar sürdürdü. Halife Me'mûn'un emriyle yürütülen, ulemâya Kur'an'ın mahlûk olduğu görüşünü benimsetme siyaseti gereği baskılara mâruz kalan Kindî (218/833), aynı sebeple Mu'tasım-Billâh tarafından evinde gözetim altına alınıp fetva vermesi yasaklandıysa da Mütevekkil-Alellah onu serbest bıraktı ve söz konusu kısıtlamaları kaldırdı. Ömrünün sonlarına doğru Kur'an'ın mahlûk olduğu hususunda tereddüt gösterince hadisçiler tarafından dışlandı.

Kindî baktığı davalarda çok titizlik gösterirdi. Saraya yakınlığıyla bilinen Bağdat Başkadısı Yahyâ b. Eksem, kendilerini tezkiye ettiği iki kişiden birinin şahitliğini kabul etmeyen Kindî hakkında Halife Me'mûn'a şikâyetinde bulunmuştu. Bunun üzerine halife tarafından sorgulandığında yakınlarından bazılarının tezkiye etmediği Yahyâ b Eksem'in şahitliğini dahi geçerli saymayacağını söyleyince azarlanmış, ancak riyakârlık yapmadığı için görevinden uzaklaştırılmamıştı. Bir yandan özellikle şahitlik vasıfları hususundaki katı uygulaması eleştirilirken öte yandan ilim, cömertlik, misafirperverlik, hikmet, şefkat, affedicilik gibi sıfatları şair Rebîa er-Rakki'nin methiyesine konu olmuştur. Kindî, Zilkade 238 (Nisan 853) tarihinde Bağdat'ta doksan yedi yaşında vefat etti ve Bâbüşşam Kabristanı'na defnedildi. Telif eseri bulunmayan Kindî'nin, hocası Ebû Yûsuf'a nisbet edilen *Edebü'l-Kâdî*, *Kitâbü'l-Cevâmî'* ve *Kitâbü'l-Emâlî* adlı eserlerini rivayet ettiği belirtilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *eş-Tabakât*, VII, 355; Vekî', *Ahbârü'l-kuçdat*, III, 272-273, 282, 326; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), VIII, 597, 637-638, 640-641, 644-645; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve'l-ta'dil*, II, 369; İbn Hibbân, *eş-Sîkât*, VIII, 143; İbnü'n-Ne'dîm, *el-Fihrist* (Teceddüd), s. 257; Hatîb, *Târîhu Bagdâd*, VII, 80-84; Şîrâzî, *Tabakâtü'l-fukahâ'*, s. 137, 138, 140; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ'*, X, 673-675; a.m.f., *Mizânü'l-i'tidâl*, I, 326-327; Kureşî, *el-Cevâhirü'l-mu'ayyie*, I, 452-454; Sibt İbnü'l-Acemî, *Nihâyetü'l-ıhtibât bi-men rumiye mine'r-ruvât bi'l-ihtilâl*, Beyrut 1408/1988, s. 72; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*, II, 35; Ali b. Süleyman el-Merdâvî, *el-İnsâf fi ma'rifeti'r-râcih mine'l-hilâf* (İnş. M. Hâmid el-Fikî), Beyrut 1406/1986, IX, 136; Temîmî, *eş-Tabakâtü's-seniyye*, II, 239-242; *Keşfü'z-zunûn*, I, 46, 609; Leknevî, *el-Fevâ'idü'l-behiyye*, s. 54-55.

CENGİZ KALLEK

KINDÎ, Muhammed b. Yûsuf (محمد بن يوسف الكندي)

Ebû Ömer Muhammed b. Yûsuf
b. Ya'küb b. Hafs el-Kindî et-Tücbî
(ö. 350/961)

Tarih âlimi.

10 Zilhicce 283'te (18 Ocak 897) Fustat'ta doğdu. Mısır'ın fethinden sonra bölgeye yerleşen Kinde kabilesinin Tücbî koluna mensuptur. İbn Dokmak'ın verdiği bilgilerden, hayatının tamamının Fustat'ta kabilesinin adını taşıyan mahallede geçtiği anlaşılan Ebû Ömer'in ilk İslâm filozoflarından Ya'küb b. İshak el-Kindî'nin torunu olduğu şeklindeki rivayet yanlıştır (Kindî, neşredenin girişi, s. 6). 3 Ramazan 350'de (16 Ekim 961) Fustat'ta vefat etti.

İslâm idare ve adliye tarihine dair eserleriyle tanınan Kindî ahbâr, ensâb, hitat ve hadis ilimlerinde geniş bilgi sahibiydi. Bir süre Mısır'da ikamet eden Nesâî'den hadis dersleri alarak kendisinden rivayette bulundu, Kindî'nin hadisçilerden fazla etkilenmediği ve hadis ilmiyle ömrünün sonlarına doğru ilgilendiği haberleri doğru değildir. Kâdî İyâz'ın faydalandığı muhaddisler arasında Kindî'yi de zikretmesi (Zehebî, VIII, 83) buna bir delil teşkil eder. Şiîlik'le itham edilmesi ise mensubu bulunduğu Hanefî mezhebinin, hilâfetin Hz. Ali evlâdının hakkı olduğu şeklindeki görüşünden kaynaklanmış olmalıdır.

Kindî, çalışmalarını Mısır tarihi ve topografyası üzerinde yoğunlaştırarak bölgenin mahallî tarihinin yazımına öncülük etti. Eserlerinin başında verdiği bilgileri muhaddislerin metoduna uyararak sene-

diyle birlikte nakletmiş, zamanına yakın haberlerde olayların bütünlüğünü bozmamak için bunları kısaltmış, kendi dönemini ise anlayışına göre oluşturmuştur. Rhuvon Guest'in Kindî'nin râvileri üzerine yaptığı çalışmasından onun Osman b. Sâlih, Saîd b. Kesîr, Yahyâ b. Osman ve İbn Abdülhakem gibi hadis ve tarih alanlarında iz bırakmış şahsiyetlerden faydalandığı anlaşılmaktadır. Bu kişilerden aldığı bilgilerden bir kısmını eserlerinde muhafaza etmiş olması, Mısır tarih yazıcılığının geçirdiği dönemleri takip imkânı vermesi bakımından önemlidir. Ayrıca resmî belgeleri ve divan sicillerini kullanan Kindî'nin, toplum yapısı ve eyalet bürokrasisinin işleyiş tarzına dair bilgiler başta olmak üzere Mısır'a ait diğer kaynaklarda yer almayan orijinal bilgiler ihtiva eden eserleri Mısır tarihçilerinin başta gelen kaynaklarındandır. Mısır'da Bağdat Abbâsî hilâfetine karşı ilk müstakil devletlerin kurulduğu dönemde yaşayan Kindî'nin çalışmaları, Abbâsîler'in Mısır siyasetiyle Tolunoğulları ve İhşîdîler'in ilk üç hükümdarı zamanında meydana gelen olayların bir kısmına bizzat şahit olması açısından da değerlidir. Kindî'den İbn Mesrûr, İbn Zülâk, İbnü'n-Nehhâs, Fergânî ve İbn Müyesser gibi âlimler hadis ve ahbâr rivayet etmiştir. İbn Asâkir, Kindî'ye ait bilgilerin bir kısmını İbnü'n-Nehhâs vasıtasıyla almıştır (*Târîhu Dîmaşk*, XXXIII, 385; LV, 347).

Makrîzî, Mısır şehirleri hakkındaki bilgilerin ilk defa Kindî tarafından derlendiğini söyler (*el-Hıtat*, I, 4). Eserlerinden yapılan iktibaslar Mısır'ın tarihi ve topografyasına dair önemli hususlar ihtiva eder. Kindî, hitat konusuna bir bölüm ayıran İbn Abdülhakem'den sonra bu alanda çalışma yapan ilk müelliftir. İbn Dokmak, İbn Zülâk, İbn Hacer, Makrîzî, Sü-yûtî, Kalkaşendî ve İbn Tağrıberdî onun eserlerinden faydalanmışlardır. Kalkaşendî ve Makrîzî, Fustat'ın kendi dönemlerine kadar ulaşmamış önemli yapılarına dair haberlerin tamamının Kindî'nin eserlerinde bulunduğunu belirtmişlerdir (*Şubhu'l-a'sâ*, III, 379; *el-Hıtat*, II, 272-273). Gaston Wiet, Makrîzî'nin Kindî'nin eserlerinden bazan onun adını dahi zikretmeden geniş iktibaslar yaptığını ortaya koymuştur (*BİFAO*, XII [1918], s. 61-73).

Eserleri. 1. *Ahbârü kuçdatü Mısır**. 23-246 (643-860) yılları arasında görev yapan kadılar hakkındadır (Paris 1908). 2. *Kitâbü'l-Vülât* (*Vülâtü Mısır, Ümerâ'ü Mısır*). Fetihden itibaren Mısır'da görev-

lendirilen valiler, önemli olaylar, fiyat hareketleri, merkezî idare ile yazışmalar, malî ve idarî divanlar ve Mısır'ın topografyası hakkındadır. Kitapta ayrıca Mısır'ın fethi, İslâmlaşması, Arap ve Arap olmayan unsurların Mısır'a yerleşmesi, asker ve toprak sistemi hakkındaki bilgiler de yer almaktadır. Bürokratik işlemlerle bunları yürütenleri, idare hayatına katılan yeni kavramları ve bunların tarihî gelişimini takip imkânı veren eserde idarecileri öven ve yeren şiirlerle bazı tartışmaları yansıtan mektuplar da kaydedilmiştir. İslâm idare tarihi alanında yazılmış ilk kaynaklardan olan bu çalışma Mısır'ı fetheden Amr b. Âs ile başlar (21/642), Muhammed b. Tuğç'un vefatı ile son bulur (335/946). Muiz-Lidîmillâh'ın Mısır'a giriş tarihi olan 362 (972) yılına kadar götürülen haberler adı bilinmeyen bir kişi tarafından ilâve edilmiştir.

İbn Zülâk, Kindî'nin valiler ve kadınlara dair eserlerine *Tetimmetü Kitâbi Ümerâ'i Mısır li'l-Kindî* adıyla bir zeyil yazmıştır (İbn Hallikân, II, 91). Bu kitaptan bazı bölümler, İbn Saîd el-Mağribî'nin *el-Muğrib* adlı eseriyle birlikte (nşr. Knut Leonard Talgvist, Leiden 1899) N. A. Konig tarafından *The History of Governors of Egypt* adıyla neşredilmiştir (New York 1908). Rhuvon Guest, kitabın British Museum'da bulunan nüshasını (nr. 1212/2, Add., nr. 23324) esas alarak İngilizce geniş bir önsözle beraber ve diğer eseriyle birleştirerek *Kitâbü'l-Vülât ve Kitâbü'l-Kuđât* ismiyle yayımlamıştır (Leiden 1912). Hüseyin Nassâr, bu neşrin önsözünün bir kısmını Arapça'ya tercüme ederek sadece valiler kısmını *Vülâtü Mısır* (Beyrut 1959), İbrâhim Ahmed el-Adevî de seçmiş olduğu vali ve kadınlara biyografilerini *el-Muhtâr min Kitâbi Vülâti Mısır ve Kuđâtihâ* (Kahire 1960) adıyla neşretmiştir.

Kindî'nin kaynaklarda adı geçen diğer eserleri de şunlardır: *Ahâru mescidi ehli râyeti'l-a'zam*, *el-Cündü'l-'Arabî* (*el-Cündü'l-'garbî*, *el-Ecnâdü'l-'ğurebâ*), *el-Ĥendeĥ*, *Kitâbü'l-Mevâlî* (*Eşrâfü'l-mevâlî*, *A'yânü mevâlî*; bk. İbn Asâkir, XII, 39; Mizzî, XV, 193; XXXIV, 275; İbn Dokmak, I, 51, 66; Makrîzî, *el-Ĥıta*, II, 163; İbn Hacer, *el-İşâbe*, I, 353; II, 145; V, 62, 106; VI, 319, 391; *Tehzibü't-Tehzib*, I, 26; II, 201; III, 265; V, 253, 294). Kindî'ye nisbet edilen *Fezâ'ilü Mısri'l-mahrûse* (Kahire 1971, 1997) adlı eser (Kalkaşendî, III, 341) İhşîdîler'den Kâfûr'un teşvikiyle oğlu Ömer

tarafından yazılmıştır (Makrîzî, *el-Ĥıta*, I, 24).

BİBLİYOGRAFYA :

Kindî, *el-Vülât ve'l-kuğât* (Guest), neşredenin girişi, s. 1-72; İbn Mâkûlâ, *el-İkmâl*, Beyrut 1411/1990, III, 133; VI, 95; VII, 236, 339; İbn Asâkir, *Târîhu Dimaşk* (Amrî), XII, 39, 357; XV, 333, 338; XXXIII, 385; LV, 347; İbn Hallikân, *Ve-feyât*, II, 91-92; III, 72; V, 122; Mizzî, *Tehzibü'l-Kemâl*, IV, 19; XV, 193, 204; XVII, 413; XXXIV, 275; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, VIII, 83; X, 166, 222; XI, 390, 517, 521; XII, 600, 603; XV, 546; XVI, 423; İbn Dokmak, *el-İntişâr li-vâsıtati 'ıĥ-dî'l-emşâr*, Beyrut, ts. (Dârü'l-âfâkı'l-cedîde), I, 14, 37, 51, 64-67, 86; Kalkaşendî, *Şubhu'l-a'şâ*, I, 476; I, 31, 99; IV, 380, 429-430; V, 62, 106, 369, 459; VI, 9, 11, 214, 319, 391; a.mlf., *Tehzibü't-Tehzib*, Beyrut 1984, I, 26; II, 201; III, 265; V, 253, 294; İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'z-zâhire*, I, 27, 37, 69, 128; IV, 44; Brockelmann, *GAL*, I, 149; *Suppl.*, I, 229-230; a.mlf., "Kindî", *IA*, VI, 812-813; Hasan Ahmed Mahmûd, *el-Kindî el-mü'errih*, Kahire 1966; Sezgin, *GAS* (Ar.), I/2, s. 231-235, 238-240; G. Wiet, "Kindî at Makrîzî", *BIFAO*, XII (1918), s. 61-73; F. Rosenthal, "al-Kindî, Abû 'Umar Muĥammad", *EL* (Ing.), V, 121-122.

☞ MUSTAFA SABRİ KÜÇÜKAŞCI

KİNDÎ, Tâceddin

(bk. EBÜ'L-YÜMN el-KİNDÎ).

KİNDÎ, Ya'küb b. İshak

(يعقوب بن إسحاق الكندي)

Ebü Yûsuf Ya'küb b. İshâk
b. es-Sabbâh el-Kindî
(ö. 252/866 (?))

İlk İslâm filozofu
ve Meşşâi okulunun kurucusu.

Hayatı ve Şahsiyeti. Soylu bir ailenin çocuğu olarak Kûfe'de doğdu. Kaynaklar, soy kütüğüyle ilgili otuz iki şahsın ismini zikrederek onun Güney Arabistan'ın en köklü kabilesi olan Kahtân soyundan geldiğini belirtir (İbnü'n-Nedîm, s. 315; Saîd el-Endelüsî, s. 59-60). Kindî'nin ataları, İslâm öncesi dönemde Güney Arabistan'ın Kinde bölgesinin yönetimini uzun süre ellerinde bulundurmuşlardı. Beşinci göbekten dedesi olan Eş'as b. Kays, Kinde meliki iken 10 (631) yılında almış kişilik bir heyetle Medine'ye gelecek Hz. Peygamber'in huzurunda İslâm'ı kabul etmiş ve onun ashâbı arasına katılmıştı (Taberî, *Târîh*, III, 339-340). Ancak oldukça geç dönem tarihçilerinden

sayılan Beyhakî ve Şehrezûrî, Kindî'nin yahudi veya hıristiyan iken sonradan Müslümanlığı seçen bir aileden geldiğini söylüyorlarsa da (*Tetimme*, s. 25; *Târîhu'l-hükemâ*, s. 305) bu durum, yahudi ve hıristiyan kültüründe çokça kullanılan ve filozofun isim zincirinde yer alan Yûsuf, Ya'küb, İshak gibi isimlerden kaynaklanan bir yakıştırma olabileceği gibi Kindî çağdaşı ve bir hıristiyan olan Abdülmesîh b. İshak el-Kindî ile de karıştırılabilmektedir. Ayrıca bu yanlış bilginin filozofu çekemeyen rakip veya hasımları tarafından yudurluğu da düşünülebilir (*Felsefi Risâleler*, Önsöz, s. IX-X).

Kindî ailesi, İslâm öncesinde olduğu gibi İslâmî dönemde de hem Emevî hem Abbâsî hilâfetinde önemli devlet görevlerinde bulunmuş, babası İshak b. Sabbâh, Halife Mehdi-Billâh, Hâdî-İlelhak ve Hârûnürreşid zamanlarında yıllarca Kûfe valiliği yapmıştır (İbn Ebû Usaybia, II, 178-179). Küçük yaşta babasını kaybeden Kindî'nin doğum tarihi kesin olarak bilinmemektedir, ancak yapılan araştırmalarda bazı ipuçlarının değerlendirilmesiyle yaklaşık bir tarih tesbitine çalışılmıştır. Meselâ Mustafa Abdürreâzık, filozofun babasının Hârûnürreşid döneminin sonlarına doğru 808'de öldüğünü, o sırada Kindî'nin çocuk yaşta bulunduğu dikkate alarak onun 185 (801) yılında doğmuş olabileceğini söyler (*Feylesüfü'l-'Arab ve'l-mu'allimü's-şânî*, s. 18). Çocukluk ve ilk gençlik yılları Kûfe ve Basra'da geçen Kindî'nin eğitimi hakkında bilgi mevcut değilse de geleneğe göre temel dinî bilgiler ve Kur'an-ı Kerim dersleri yanında dil ve edebiyat tahsili gördüğünde şüphe yoktur. Özellikle bu iki şehirde başlayıp kurumlaşan dil (nahiv) okulları, onun dil ve edebiyat zevkinin olgunlaşmasında önemli rol oynadı. Kelâmın Mu'tezile elinde bağımsız bir ilim olarak şekillenmesi döneminde yaşamış olan Kindî'nin Basra'da bulunduğu sırada bu mezhebin Basra kolundan büyük ölçüde yararlandığı ve diyalektik alanındaki ilk zihni disiplinini burada kazandığı düşünülmektedir. Daha sonra Bağdat'a giderek öğrenimini tamamladı ve ölünceye kadar burada yaşadı. Küçük yaşta yetim kaldığı halde soylu ve zengin bir aileden geldiği için hayatı refah içinde geçen Kindî'nin hem Basra'da hem Bağdat'ta emlakî bulunuyordu. Bağdat'ta kimlerden tahsil gördüğü bilinmiyorsa da kısa zamanda Halife Me'mûn'un takdirini kazanmış, sarayında düzenlenen dinî, ilmî, felsefî ve edebî toplantı-